

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Bizim dövlətçilik tariximizin, milli adət-ənənəmizin böyük hissəsi vahid Azərbaycanla bağlıdır. Azərbaycanın bir hissəsi Cənubda müstəqil deyil. Bu dəyərlərin düzgün təbliği həm də Cənubi Azərbaycanda milli oyanışa səbəb olarmı?

Bu yerdə Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin hələ 15 il əvvəl səsləndirdiyi bir fikiri yada salmaq tam yerinə düşmüş olar:

"Bizim bir vətənimiz var - Azərbaycan! Bizim bir dilimiz var - Azərbaycan dili! Bizim ümumxalq ideologiyamız var - azərbaycançılıq məfkurəsi! Mən arzu edirəm ki, dünyada yaşayan bütün azərbaycanlılar həmişə bir yerdə olsunlar. Həmişə bilsinlər ki, onların arxasında güclü Azərbaycan dövləti dayanır və onlar hər zaman Azərbaycan dövlətinə arxalana bilərlər".

2001-ci il noyabrın 9-10-da Bakıda keçirilən dünya azərbaycanlılarının birinci qurultayı milli həmrəyliyəmizin nümayişinə çevrildi. Ümummillət lideri Heydər Əliyevin 2001-ci il mayın 23-də imzaladığı sərəncama əsasən keçirilmiş bu qurultay dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın və həmvətənlərimizin müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsi, dünya azərbaycanlıları arasında birliyin, həmrəyliyin təmin olunması, habelə Azərbaycan icmaları, cəmiyyət və birliklərinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün şərait yaratdı.

Cənubi Azərbaycanda 1905-1911-ci illərdə milli azadlıq hərəkatı

Azərbaycançılıq ideologiyası tarix boyu inkişaf edərək, şaxələnərək bütün dünya azərbaycanlılarını bir bayraq altında birləşdirməyi bacarıb. Bu gün isə azərbaycançılıq ideyası Cənubi Azərbaycanda da özünü

göstərməkdədir. Son zamanlar baş verən hadisələr fonunda, yaranan yeni reallıqlar tarixdə azərbaycançılıq ideyası ilə bağlı yeni bir səhifənin açılmasına şərait yaradır.

Bu milli ideya Cənubi Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımızın da milli varlığının, mədəniyyətinin və şüurunun formalaşması və inkişafında xüsusi önəm daşıyır. Bu gün Cənubi Azərbaycandakı mübariz insanlar azərbaycançılıq ideyası istiqamətində, öz milli dövlətçiliyinin yaradılması uğrunda çox geniş bir mübarizəyə başlayıblar. Cənubi Azərbaycan milli hərəkatı öz müqəddəratını təyin etməsinə qarşısına məqsəd qoyub. Cənubi Azərbaycandakı proseslər milli azadlıq hərəkatı kimi geridönməz xarakter alıb. Azərbaycanın şimalı müstəqillik qazanandan İrənin düşməni münasibəti ilə qarşılaşıb. Çünki ölkəmizin gündən-günə inkişafı, yeni reallıqlar yaratması həm də Güney Azərbaycan üçün stimuldur. İrən narahatdır ki, qonşuluğunda belə bir ölkənin varlığı daxiliindəki azərbaycanlılar üçün də milli dövlət qurmaq baxımından örnək ola bilər. Güney azərbaycanlılar həm Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin, həm də Seyid Cəfər Pişəverinin dövründə öz milli hökumətlərini qurublar.

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru Səyyar Əliyev qəzetimizə bildirdi ki, Birinci dünya müharibəsinin doğurduğu tarixi şəraitdə, Şimali Azərbaycanda olduğu kimi, Cənubi Azərbaycanda da xalq öz milli dövlətçilik ənənələrinin dirçəlişi uğrunda mübarizəyə qalxdı: "Müharibə illərində İrən ərazisi,

Cənubi Azərbaycan milli dövlətçilik tariximizin tərkib hissəsidir..

o cümlədən ölkənin şimal-qərbi əhatə edən Cənubi Azərbaycan torpaqları da xarici dövlətlərin hərbi əməliyyat meydanına çevrilmişdi. İrən irticası və yadelli işğalçıların ağalığı xalqın onsuz da ağır olan vəziyyətini, ölkə daxilindəki ziddiyyətləri son həddə çatdırmışdı. Rusiyada fevral inqilabı nəticəsində çar mülkəyyəti devrilsə də rus qoşunları hələ də Cənubi Azərbaycanı işğal altında saxlayırdılar. Şahlıq rejiminə və xarici işğalçılara qarşı bütün İrən əhatə edən xalq hərəkatı, Konstitusiyalı quruluş və demokratik dəyişikliklər uğrunda mübarizə, çox çəkmədən, Cənubi Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatı xarakteri almağa başladı.

Cənubi Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatına 1905-1911-ci illər İrən inqilabının fəal iştirakçısı olan Şeyx Məhəmməd Xiyabani başçılıq edirdi.

Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin başçılıq etdiyi azadlıq mücahidləri daxili irticaya və

yadelli işğalçılara qarşı mübarizə aparmaqla bərabər, ölkə miqyasında yeniləşmə, demokratik dəyişikliklər aparılmasını tələb edirdi.

Cənubi Azərbaycan əhalisinin vahid cəbhə halında azadlıq mücadiləsinə qalxmasında Azərbaycan Demokrat Fırqəsi (ADF) mühüm rol oynayırdı. ADF-nin Mərkəzi Komitəsinə Şeyx Məhəmməd Xiyabani rəhbərlik edirdi".

Azərbaycan Milli Hökuməti bir ildə iyirmi illik İrən hökuməti dövründən qat-qat artıq irəliləmiş əldə etdi

Tarixçi alimin sözlərinə görə, Seyid Cəfər Pişəverinin başçılığı ilə aparılan 21 Azər hərəkatı 12 dekabr 1945-ci ildə Azərbaycan Milli Hökumətinin qurulması ilə nəticələnib: "Ona görə də tarixi-siyasi ədəbiyyatda Azərbaycan Milli Hökuməti 21 Azər hərəkatı adı ilə tanınmaqdadır.

Azərbaycan Milli Hökuməti

İrən adlanan ölkədə Azərbaycan türklərinin milli muxtariyyət hüququnu tanıyan bir hökumət kimi fəaliyyətə başlamış, daha sonra isə siyasi istiqamətini müstəqil dövlətçilik səmtinə yönləndirib.

Azərbaycan Milli Hökuməti xalqın böyük dəstəyi ilə dövlətin bir sıra mühüm işlərini həyata keçirməyə başladı. Təbriz Dövlət Universitetinin və çoxlu sayda orta məktəblərin açılması, Milli teatrın və milli filarmoniyanın yaradılması, milli kitabxanaların istifadəyə verilməsi, yolların çəkilməsi və s. kimi işlərlə Azərbaycan Milli Hökuməti bir ildə iyirmi illik İrən hökuməti dövründən qat-qat artıq bir irəliləmiş əldə etdi.

Azərbaycan Milli Hökuməti dövründə könüllü xalq birliklərindən ibarət olan fədalı dəstələri Milli ordunun əsasını təşkil edirdi. Qısa müddət ərzində xalqın sevimlisinə çevrilən fədalılar Milli Hökumətin möhkəmlənməsində, onun hərbi qüdrətinin güclənməsində, xalqda öz dövlətə olan inamın, etibarın formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynadı".

Göründüyü kimi, Cənubi Azərbaycanda bir neçə müstəqil milli dövlətlərin qurulması prosesi baş verib. Təəssüf ki, onların hamısı sonra uğursuzluqla nəticələnib. Biz bir daha görürük ki, Cənubi Azərbaycanda baş verənlər bizim millət olaraq dövlətçiliyimiz tariximizin tərkib hissəsi sayılır və həmin tarixin düzgün təbliği lazımdır ki, bu istiqamətdə yenidən əməli addımlar atıla bilsin.

Məhəmmədali QƏRİBLİ
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.